Της μνήμης η κεντημένη φορεσιά

Της μνήμης η κεντημένη φορεσιά

Της μνήμης η κεντημένη φορεσιά

75 χρόνια
από την Ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου
(1948-2023)

Επετειακή εκδήλωση της Βιβλιοθήκης της Βουλής
με έκθεση καλλιτεχνικών φωτογραφιών
δωδεκανησιακών γυναικείων παραδοσιακών φορεσιών

της Καλλιόπης Βουτζαλή

Μέγαρο της Βουλής των Ελλήνων
νότιος διάδρομος της Αίθουσας Ολομέλειας
Μάρτιος – Απρίλιος 2023

3 - Μικρές Εκθέσεις - 3

Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων
Αθήνα 2023

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΕΚΘΕΣΗΣ & ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑ
Δρ Μαρία Καμηλάκη
Αναπληρώτρια Προϊσταμένη
της Γενικής Διεύθυνσης Ηλεκτρονικής Διοίκησης, Βιβλιοθήκης & Εκδόσεων

Επιμέλεια
Δρ Θοδωρής Κουτσογιάννης
Έφορος της Συλλογής Έργων Τέχνης

Συνοδευτικά κείμενα-τεκμηρίωση
Αθηνά Ταρσούλη, Άννα Κορρέ, Ηλίας Οικονομόπουλος

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Διεύθυνση Εκδόσεων & Εκτυπώσεων
Προϊστάμενος: Σωτήρης Χρ. Στασινόπουλος

Τμήμα Σχεδιασμού, Εργασιών Προεκτύπωσης & Ενημέρωσης
Προϊστάμενος: Δημήτρης Ζαζάς
Σχεδιασμός: Πάνος Ζευγώλης

Τμήμα Παραγωγής, Διαχείρισης Εκδόσεων & Εξυπηρέτησης Κοινού
Προϊστάμενος: Θανάσης Αθανασιάδης
Εκτύπωση: Σπύρος Αναγνωστόπουλος, Παναγιώτης Μαριόλης,
Αντώνης Αθηναΐδης

© 2023 Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων
Σειρά: ΜΙΚΡΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ
ISBN: 978-960-560-232-1

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Βασίλειος Νικόλαος Α. Υψηλάντης
Δωδεκανησιακές φορεσιές στη Βουλή των Ελλήνων 9

Μαρία Καμηλάκη
Κεντώντας την έμφυλη μνήμη 11

Θοδωρής Κουτσογιάννης
Οι γυναίκες της Δωδεκανήσου μέσα από τον καλειδοσκοπικό φακό
της Καλλιόπης Βουτζαλή 15

Καλλιόπη Βουτζαλή
Της μνήμης η κεντημένη φορεσιά 19

Κατάλογος των Έργων
1-2. Αστυπάλαια 22
3. Κάλυμνος 26
4. Κάρπαθος 28
5. Κάσος 30
6-7. Καστελόριζο 34
8-9. Κως 38
10. Λειψοί 42
11-12. Λέρος 44
13-14. Νίσυρος 48
15-16. Πάτμος 52
17-19. Ρόδος 56
20-24. Σύμη 62
25-26. Τήλος 70
27-28. Χάλκη 74

Βιογραφικό της καλλιτέχνιδας 79

Δωδεκανησιακές φορεσιές
στη Βουλή των Ελλήνων

Η Βουλή των Ελλήνων συμμετέχει στους εορτασμούς της 75ης επετείου της Ενσωμάτωσης της Δωδεκανήσου (7η Μαρτίου 1948-2023) στον εθνικό κορμό, προβάλλοντας, μέσα από το έργο της νέας ταλαντούχου φωτογράφου Καλλιόπης Βουτζαλή, ένα από τα σημαντικά στοιχεία του πολιτισμού μας, την τοπική ενδυμασία των νησιών μας.

Τις φορεσιές αυτές, του κάθε νησιού της Δωδεκανήσου, αποτυπώνει στη σειρά καλλιτεχνικών φωτογραφιών *Της μνήμης η κεντημένη φορεσιά*· ένα εικαστικό έργο που, με ιδιαίτερη ευαισθησία αλλά και φωτογραφικό ρεαλισμό, παρουσιάζει την παραδοσιακή δωδεκανησιακή ενδυμασία από το 1800 έως το 1900.

Με την ιδιότητα του Αντιπροέδρου της Επιτροπής Βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων, επιπλέον και ως βουλευτής Δωδεκανήσου, θεωρώ πολύ σημαντική την παρουσία στο Κοινοβούλιο, μέσα από πρωτοβουλίες και ανάλογα πολιτιστικά γεγονότα, της ακριτικής νησιωτικής Ελλάδας, καθώς και του Αιγαίου γενικότερα· της θάλασσας που εκπέμπει ισχυρά φως και πολιτισμό σε όλο τον κόσμο.

Στην προσπάθεια αυτή εντάσσεται και η απόφαση της Βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων για την διοργάνωση της εκδήλωσης, τα στελέχη της οποίας ευχαριστώ από καρδιάς για την επιμέλεια της έκθεσης.

Βασίλειος Νικόλαος Α. Υψηλάντης
Α' Κοσμήτορας
Αντιπρόεδρος της Επιτροπής
της Βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων

Κεντώντας την έμφυλη μνήμη

Από τις γλαφυρές περιγραφές της περιβολής των πολεμιστών στα ομηρικά έπη μέχρι το περίφημο casual chic της Κοκό Σανέλ και τον σύγχρονο σχολιασμό των ενδυματολογικών «trends» στο Pinterest, το ένδυμα αποτελεί αναπόσπαστο συστατικό της ανθρώπινης ταυτότητας, ατομικής και συλλογικής. *Το μπλε είναι φέτος στη μόδα...*, τιτλοφορεί ο Ρολάν Μπαρτ τα κείμενα για τη σημειολογική ανάλυση της ένδυσης ως βαθιά θεσμικής πραγματικότητας, η οποία λειτουργεί κανονιστικά, υπαγορεύοντας τις αντίστοιχες επιλογές των υποκειμένων.

Ακόμη περισσότερο, η ελληνική παραδοσιακή ενδυμασία, ως πληροφοριακό μέσο που λειτουργούσε εντός αυστηρά διευθετημένων κοινωνικο-πολιτισμικών πλαισίων, αναδεικνύει γεωγραφικές, έμφυλες, κοινωνικο-οικονομικές, εθνικές και θρησκευτικές ταυτότητες, αποτελώντας όχι μόνον ατομική ενσώματη εμπειρία, αλλά ταυτόχρονα και κοινωνική πρακτική.

Σε αυτό το πλαίσιο, η έκθεση *Της Μνήμης η κεντημένη φορεσιά*, την οποία φιλοξενεί η Βιβλιοθήκη της Βουλής επί τη ευκαιρία του εορτασμού της 75ης επετείου της ενσωμάτωσης της Δωδεκανήσου στον εθνικό κορμό, περιλαμβάνει φωτογραφίες δωδεκανησιακών γυναικείων ενδυμασιών από το 1800 έως το 1900, που συνέλαβε ο καλλιτεχνικός φακός της Καλλιόπης Βουτζαλή.

Το βλέμμα της καλλιτέχνιδας αιχμαλωτίζει όψεις του υλικού πολιτισμού των Δωδεκανήσων που μεταφέρουν άυλες σημασιοδοτήσεις, διασώζοντας την αύρα μιας κουλτούρας που ναι μεν έχει οριστικά παρέλθει, όμως αποτελεί σε βιωματικό επίπεδο αξεδιάλυτο κομμάτι του σήμερα: η δωρική αρρενωπότητα της φορεσιάς της Καλύμνου και το τελετουργικό μαντίλωμα της ενδυμασίας της Καρπάθου ως κατάλοιπα μιας εποχής που οι γυναίκες έπρεπε να αναπληρώσουν τους ανδρικούς ρόλους των ξενιτεμένων ναυτικών και που ο χρόνος κυλούσε με ανθρώπινο, «εσωτερικό» ρυθμό· οι κοινωνικές και έμφυλες ιεραρχίες, όπως απο-

τυπώνονται, αντιστοίχως, στον πολύτιμο διάκοσμο των φορεσιών των «κυράδων» της Κω με τα βαρύτιμα γουναρικά και στη «νυφιάτικη» του Καστελλορίζου, την οποία φορούσαν όλες τις μέρες οι παντρεμένες γυναίκες του νησιού, σε αντίθεση με την απλή των ανύπαντρων κοριτσιών· οι πολυσυλλεκτικές επιρροές, όπως η διατήρηση στοιχείων της Φραγκοκρατίας στη φορεσιά της Τήλου, με το κάλυμμα της κεφαλής να θυμίζει την τιάρα των καθολικών αρχιερέων, και η ένδυση των συμιακών γυναικών στα χρόνια της Τουρκοκρατίας με τις φορεσιές των γενιτσάρων, ένδειξη της εύνοιας του Σουλτάνου προς το πρόσωπό τους· τα δίκτυα επικοινωνίας που αντανακλώνται στις παριζιάνικες επιρροές στην κασιώτικη ενδυμασία με μεταξωτά, κλαδωτά και ριγωτά υφάσματα· η αντοχή της «μπονιάτικης» ροδίτικης φορεσιάς μέχρι σήμερα και η σταδιακή υποχώρηση της αντίστοιχης της Νισύρου, που διατηρείται σαν ιερό κειμήλιο στα οικογενειακά σεντούκια· αυτές είναι λίγες μόνο από τις πάμπολλες και πολύχρωμες ψηφίδες γνώσης και βιώματος, που έχουν ραφτεί πάνω στις τοπικές αυτές ενδυμασίες και απαθανατιστεί στις φωτογραφίες της Καλλιόπης Βουτζαλή, την οποία και ευχαριστούμε θερμά που μας τις εμπιστεύτηκε.

Γυναίκες του σήμερα ενδύονται τους ρόλους δωδεκανησιακών γυναικών του χθες και εμπνέονται από αυτές, σε ένα νοερό μοίρασμα αλλοτινής γυναικείας εμπειρίας. Άλλωστε, οι αγωνίες τους και οι μέριμνές τους είναι σε μεγάλο βαθμό κοινές. Απλά ντύνονται άλλα ενδύματα σε κάθε εποχή.

Δρ Μαρία Καμηλάκη
Αναπληρώτρια Προϊσταμένη της Γενικής Διεύθυνσης
Ηλεκτρονικής Διοίκησης, Βιβλιοθήκης & Εκδόσεων

Οι γυναίκες της Δωδεκανήσου μέσα από τον καλειδοσκοπικό φακό
της Καλλιόπης Βουτζαλή

Επ' ευκαιρία των εορτασμών των 75 χρόνων από την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου στο νεοελληνικό κράτος (7η Μαρτίου, 1948-2023), η Καλλιόπη Βουτζαλή μάς προσφέρει ένα εντυπωσιακό σύνολο φωτογραφιών με παραδοσιακές φορεσιές γυναικών από τα νησιά μας του νοτίου Αιγαίου.

Πρόκειται για ένα εικονογραφικό "παλίμψηστο", καθώς ανακαλεί ιστορικές αναφορές που μας ανάγουν στα χρόνια της ξενοκρατίας (φραγκοκρατίας και οθωμανοκρατίας), όπως αυτές αποτυπώνονται στις ιστορικές φορεσιές της Δωδεκανήσου. Με βάση τα Δωδεκάνησα, οι φωτογραφίες αυτές μάς μεταφέρουν συγχρόνως σε Ανατολή και Δύση, από την Κωνσταντινούπολη, τη Μικρά Ασία και την Εγγύς Ανατολή μέχρι το Παρίσι, το Αμστελόδαμο (Άμστερνταμ) και το Λονδίνο, απ' όπου επίσης προέρχονται αρκετές επιρροές και υλικά στη γυναικεία ενδυμασία του Αρχιπελάγους μας.

Μια ιστορική αναδρομή λοιπόν, αλλά και ένα εικονικό ταξίδι μάς καλεί να πραγματοποιήσουμε η Καλλιόπη Βουτζαλή, μέσα από φωτογραφίες εξαιρετικής καλλιτεχνικής ποιότητας.

Το ίδιο το θέμα βέβαια, με την ευρηματικότητα στα μέρη των ενδυμάτων, τον πλούτο των χρωμάτων, την τεχνική δεξιότητα, την ποικιλία των μοτίβων και των διακοσμητικών λεπτομερειών, την πολυτιμότητα των κοσμημάτων, προσφέρεται για απεικόνιση. Το τελικό ωστόσο εικονιστικό αποτέλεσμα, υψηλής εικαστικότητας, οφείλεται στη δεξιοτεχνία της φωτογράφου και στη γενικότερη αισθητική της προσέγγιση.

Σκηνοθετεί τα μοντέλα της, σε αυστηρά επιλεγμένες στάσεις και εκφράσεις, συγχρόνως και σε ένα σκηνικό που συνάδει απόλυτα με το θέμα κάθε «κάδρου»· έτσι, καταφέρνει να αποδώσει την επιθυμητή θεατρικότητα και τον ζωγραφικό χαρακτήρα των *tableaux vivants* (ζωντανών εικόνων), που συνειδητά η φωτογράφος μας θέλει να αποτυπώσει. Η επιλογή του σκοτεινού φόντου, εμπρός στο οποίο ποζάρουν οι νησιώτισσες με τις παραδοσιακές

φορεσιές τους, δημιουργούν την απαραίτητη αντίθεση φωτός-σκιάς (*chiaroscuro*), που αναδεικνύει ακόμη περισσότερο την κολορίστικη ένταση των ποικιλόχρωμων ενδυμάτων. Ως αποτέλεσμα, έχουμε να απολαύσουμε μία πραγματική πανδαισία εκρηκτικών χρωμάτων, που μπορεί βέβαια να φαίνεται αλλόκοτη για τη σημερινή μινιμαλιστική αισθητική, ωστόσο λειτουργεί και ως έμπνευση για τη σύγχρονη μόδα.

Επομένως, οι φωτογραφίες της Καλλιόπης Βουτζαλή δεν συνιστούν απλώς σύγχρονα ιστορικά τεκμήρια για την παραδοσιακή γυναικεία φορεσιά και ευρύτερα για τη λαογραφία της Δωδεκανήσου, αλλά ακόμη περισσότερο μία αισθητική καταγραφή των γυναικών της με όρους διαχρονικούς.

Επιπλέον, η απόδοση των προσώπων των γυναικών ενδυναμώνουν εκθετικά το τελικό φωτογραφικό αποτέλεσμα, ενώ θα μπορούσαν να αποτελέσουν και από μόνα τους φωτογραφικά πορτραίτα καθαυτά. Η επιλογή των προσώπων και ιδίως το βλέμμα τους έχει εγκλωβιστεί από τον φωτογραφικό φακό με τέτοια ένταση, που δικαιούνται να ιδωθούν ως αυτόνομες προσωπογραφίες, με επίδοση ψυχογραφικής αποτύπωσης. Τα βλέμματα αυτά, φορτισμένα θα έλεγε κανείς με όλο το βάρος του ιστορικού χρόνου, λειτουργούν ως ένας εικονικός δίαυλος για να προβάλουμε σήμερα τους δωδεκανησιακούς και ευρύτερα νησιωτικούς δεσμούς μας, όχι μόνον ως προγονική σχέση, αλλά ευρύτερα ως καταβολή πολιτισμική.

Στην έκθεση *Της μνήμης η κεντημένη φορεσιά* η φωτογράφος καταφέρνει να "κεντήσει" εκ νέου τις πολυποίκιλτες, πλουμιστές φορεσιές της Δωδεκανήσου, σε 28 εμβληματικές εικόνες φιλοτεχνημένες μεταξύ 2017 και 2023 με όρους καθαρά εικαστικούς, ενώνοντας τα νήματα της ενδυμασίας με αυτά της ιστορίας, σε μια εικονογραφική σειρά που λειτουργεί ως μνημονικό άλμπουμ. Οι φωτογραφίες της Καλλιόπης Βουτζαλή με φορεσιές γυναικών του τόπου της συναπαρτίζουν ένα μαγευτικό καλειδοσκόπιο της ιστορικής Δωδεκανήσου, αυτής της μοναδικής νησιωτικής περιοχής της Ελλάδας.

Δρ Θοδωρής Κουτσογιάννης
Έφορος της Συλλογής Έργων Τέχνης
της Βουλής των Ελλήνων

Της μνήμης η κεντημένη φορεσιά

Φωτογράφηση ιστορικής – παραδοσιακής δωδεκανησιακής ενδυμασίας από το 1800 έως το 1900

Το πρώτο πράγμα που ένιωσα μέσα μου, όταν ασχολήθηκα ευλαβικά με αυτό το έργο, ήταν να συμβάλω στη διατήρηση της ιστορίας, αλλά κυρίως να επαναπροσδιορίσω και να τοποθετήσω εκ νέου στο κάδρο μου φιγούρες γυναικών που καθόρισαν την εποχή τους. Αυτά τα κομμάτια ενδυμασίας κουβαλούν μια πληθώρα σωμάτων. Αν και φαινομενικά άψυχα, όντας ωστόσο βουτηγμένα στη δίνη του χρόνου, φέρουν το DNA πολλών γενεών. Έχουν περάσει από γιαγιά σε κόρη και από μητέρα σε εγγονή. Κουμπί-κουμπί, κλωστή με κλωστή, αυτά τα κομμάτια φέρουν όνομα, νόημα και σκοπό.

Τηρώντας τους μητριαρχικούς κανόνες της εποχής, η καθημερινή ζωή των γυναικών περιστρεφόταν κυρίως γύρω από την εργασία στα χωράφια, τα εργόχειρα τα οποία πουλούσαν, την ανατροφή των παιδιών και τη διατήρηση ενός ζεστού και ευπρόσδεκτου νοικοκυριού. Κάθε φωτογραφία αρχείου που έχουμε με γυναίκες του τότε είναι μια υπενθύμιση μιας δύσκολης μέρας εργασίας, λόγω της απουσίας των ανδρών στη θάλασσα ή τα χωράφια. Παρόλο που χαμογελούν λαμπερά, ο αγώνας τους είναι εμφανής.

Αυτά τα διαχρονικά ενδύματα έχουν καθορίσει το πολιτιστικό και κοινωνικό τους υπόβαθρο. Επέλεξα να τα παρουσιάσω με φόντο μια παλαιά δόξα και μεγαλείο, τοποθετώντας τα στο επίκεντρο της προσοχής, νοσταλγικά και λιτά, νωχελικά σαν αναμμένα κεριά σε ένα σκοτεινό δωμάτιο. Φτάνουν κοντά μας, κοιτάζοντας επίμονα, περιμένουν και, εντέλει, απελευθερώνονται από μια απλή ειδωλοποίηση του παρελθόντος μόνο, για να αναδυθούν ξανά ως ζωντανή μαρτυρία του τι ήταν και τι εξακολουθεί να υπάρχει.

Γιατί τελικά είμαστε «αυτοί» που φοράμε.

Καλλιόπη Βουτζαλή
Φωτογράφος

Κατάλογος των Έργων

Οι φορεσιές φωτογραφήθηκαν με την ευγενική παραχώρηση
του Λυκείου Ελληνίδων Ρόδου «Εργάνη Αθηνά»,
του πολιτιστικού συλλόγου «Το συμιακό σπίτι» στη Ρόδο,
του πολιτιστικού Παννισυριακού συλλόγου Ρόδου η «Πορφύρις»
και του Γενικού Λυκείου Πάτμου.

Οι γραφιστικά επεξεργασμένοι χάρτες των Δωδεκανήσων (σελ. 33, 40, 46, 66, 72, 76)
προέρχονται από το νησολόγιο του Marco Boschini, "L'Arcipelago" (Βενετία 1658),
που απόκειται στις Ειδικές Συλλογές (ΣΒΞ ΠΕΡ ARC 1658)
της Βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων.

Παραδοσιακή φορεσιά ΑΣΤΥΠΑΛΑΙΑΣ

Από τις πιο ιδιόρρυθμες φορεσιές της Δωδεκανήσου είναι η γυναικεία φορεσιά της Αστυπάλαιας ή Αστυπαλιάς, που δε μοιάζει και δε συγγενεύει με άλλη φορεσιά στην περιοχή του Νοτίου Αιγαίου.

Στολισμένη με βαριά κεντήματα, πολύτιμα υφάσματα, χρυσαφικά και ακριβά πετράδια είναι ένα κράμα Βυζαντινοβενετικού γούστου, που διατηρείται σε τέσσερις παραλλαγές με αρκετή ομοιότητα μεταξύ τους. Η κάθε μια έχει τη δική της γενική ονομασία. Το « χρυσομάντηλο», τα «σκλέτα», το «ιερό» και το «μισό». Το «χρυσομάντηλο» και η «σκλέτα», θεωρούνται οι πλουσιότερες φορεσιές της Αστυπάλαιας γι' αυτό το λόγο φοριούνται περισσότερο ως νυφικές φορεσιές η η φορεσιές αρραβώνων.

Το «χρυσομάντηλο», αποτελείται από εξαρτήματα τα οποία οι Αστυπαλιώτισες φορούσαν με συγκεκριμένη σειρά.

Αρχικά έντυναν τα πόδια τους με κόκκινες χρυσοκέντητες κάλτσες και έπειτα φορούσαν τους «φελλούς» χρυσοκεντημένα πασούμια.

Ακολουθεί το «τσοπουκάμισο» (εσωπουκάμισο) το σημαντικότερο κομμάτι της φορεσιάς, με τα φαρδιά κεντητά μανίκια, ολοκέντητα σε σειρές από τους ώμους έως κάτω στην μπορντούρα του μανικιού. Στη συγκεκριμένη φωτογραφία βλέπουμε το τσοπουκάμισο της φορεσιάς «σκλέτα». Τα ξόμπλια των μανικιών λέγονται «καλιαράτα», γιατί ανάμεσα στις κυματιστές σειρές που κατεβαίνουν από τον ώμο κεντιούνται οι «καλιάρες» (κατσαριδάκια). Το «τσοπουκάμισο» και το «κορμί» έχει στον ποδόγυρο κεντημένα σε σχέδιο «καμηλάτο» (με καμηλάκια και ανθρώπους) καθώς και καραβάτο ή ελαφάτο. Τα ξόμπλια των καλιαράτων μανικιών συνήθως κεντιούνται σε με ροζ η κόκκινες κλωστές. Τότε οι «δίξοι» γίνονται με χρώματα μπλε ή μωβ.

Πάνω απο το πουκάμισο φορούσαν το «μανικωτό», ένα φόρεμα φτιαγμένο από βελούδο σε διάφορα χρώματα με κοντά μανίκια. Η φούστα αποτελείται από δύο κομμάτια ενωμένα στη μέση το ένα κοντύτερο από το άλλο. Στη μέση τύλιγαν το ασημένιο ζωνάρι.

Έπειτα έδεναν την κεντητή τραχηλιά με τα φλουριά πίσω στο λαιμό. Χαρακτηριστικό κόσμημα της Αστυπαλιώτικης φορεσιάς είναι η «τσούλα», μια τρίγωνη ασημένια ή χρυσή πλάκα με μπιχλιμπίδια στερεωμένη στην πλάτη.

Πιο χαμηλά στην πλάτη ράβεται μια αλυσίδα με στρογγυλά κρεμαστά κουδούνια. Στο κεφάλι τοποθετούσαν την χρυσοκέντητη σκούφια εξαιρετικής κεντητικής τέχνης, με θέματα τον δικέφαλο αϊτό και περιστέρια η ακόμη και γαρύφαλλα, εκεί κεντούσαν ψιλά αληθινά μαργαριτάρια και πολύχρωμες πέτρες αναμεσά τους. Η σκούφια ήταν φτιαγμένη από βελούδο βυσσινί ή πράσινου χρώματος και θύμιζε βυζαντινό διάδημα. Στην κορυφή του κεφαλιού καρφιτσώνεται μια κίτρινη πολύ μακριά και μεταξωτή «μπόλια» (μαντίλι) η οποία κατεβαίνει μέχρι το στήθος διπλώνει ξανά μέχρι να φτάσει στο κεφάλι και πέφτει στο πλάι. Έπειτα τοποθετείται η σκούφια και ακριβώς επάνω της μια δεύτερη μπόλια χρυσοκέντητη με κρόσσια, το «χρυσομάντηλο». Στα πλάγια του προσώπου τοποθετούνται διάφορα αληθινά ή μεταξωτά λουλούδια και γαρύφαλλά. Στο χρυσομάντηλο καρφιτσώνονται και οι «βέργες», ενώ μακριά μαργαριταρένια σκουλαρίκια στολίζουν τα αυτιά.

Παραδοσιακή φορεσιά ΚΑΛΥΜΝΟΥ

Οι γυναίκες της Καλύμνου διατηρούν όλη τη δωρική αρρενωπότητα που κληρονόμησαν από τις «παλιές» τους γιαγιάδες. Χειροδύναμες και εργατικές, ξέρουν να υφαίνουν μόνες τους στους αργαλειούς τα πολύχρωμα χράμια, ψηλά μεταξωτά, τις «μεσάλες» και τις «ράσες». Η επίσημη φορεσιά των γυναικών της Καλύμνου είναι από τις απλούστερες, γι' αυτό και από τις κομψότερες της Δωδεκανήσου.

Το εξωτερικό και κυριότερο κομμάτι της φορεσιάς, το «καβάδι», είναι εφαρμοστό και ανοιχτό μπροστά με πλατιά μανίκια, ανοιχτά στο τελείωμα, όπως επίσης και τα δύο πλαϊνά φύλλα της φούστας· το ένα άκρο της σηκώνεται ψηλά και στερεώνεται στη ζώνη, το ύφασμα είναι κλαδωτό ή, όπως προτιμούν οι περισσότερες Καλύμνιες, ριγωτό μεταξωτό σε διάφορα χρώματα, όπως χρυσαφί, σκούρο πράσινο, βυσσινί ή μπλε. Εσωτερικά ντύνονταν με μια μακριά κρεμ χρώματος πουκαμίσα, στολισμένη με ψιλοδουλεμένα χρωματιστά κεντήματα στο στήθος και στα μανίκια. Στο σημείο που είναι ανασηκωμένο το καβάδι φαίνονται κεντημένες γλάστρες με λουλούδια η κλώνοι με φύλλα.

Η επίσημη «νεντρέικη» (υδραίικη) ζώνη, μεταξωτή, πολύχρωμη, με ρίγες και κρόσια, ενώ η καθημερινή, από μαύρο, σκληρό ύφασμα, περασμένο δύο φορές από τη μέση και δένει πίσω, με μεγάλο περίσσεμα. Στο κεφάλι φορούσαν το σταμπωτό, τουλπάνικο παραδοσιακό τσεμπέρι, καλοσιδερωμένο, με διπλή «κόκκα» (τσάκιση) στην κορυφή, σε μπεζ ή κίτρινες αποχρώσεις, διπλής όψεως, που η μία απεικονίζει έναν αετό, για ελεύθερη, και η άλλη στεφάνι, για παντρεμένη. Οι νύφες κοσμούν το κεφάλι με ολόλευκο τσεμπέρι, το οποίο αφήνουν ανοιχτό, άδετο, για να πάρει τη μορφή πέπλου.

Στα πόδια έβαζαν κάλτσες, λευκές, βαμβακερές, που έφταναν μέχρι τα γόνατα. Τα υποδήματα είναι κομψά, απλά και μαύρου χρώματος. Αρμαθιές από χρυσές λίρες, ντούμπλες και κωσταντινάτα, καρφίτσες, αλυσίδες με σταυρούς κι άλλα κοσμήματα στο στήθος, ενώ σκουλαρίκια, δαχτυλίδια και βραχιόλια συμπληρώνουν τον στολισμό.

Παραδοσιακή φορεσιά ελεύθερης νιας Ολύμπου ΚΑΡΠΑΘΟΥ

Οι γυναίκες της Καρπάθου θυμίζουν βυζαντινές Παναγίες, καμωμένες από παλιούς λαϊκούς ζωγράφους. Βγαλμένη σαν από ζωγραφιά είναι και η νεανική φορεσιά της Ολύμπου Καρπάθου.

Το κύριο κομμάτι της αποτελείται από τον λεγόμενο σάκκο και τη φούστα, το γνωστό ως «σακκοφούστανο». Με πολλά σιρίτια, κοκκαράκια και κορδέλες στολίζονται το στήθος και τα μανίκια του «σακκοφούστανου», ενώ η φούστα αποτελείται από πολλές πιέτες. Στο κεφάλι οι νεαρές κοπέλες φορούν ένα άσπρο πλουμιστό μαντίλι, έναν κεφαλόδεσμο που μέχρι σήμερα συγκεκριμένες γυναίκες γνωρίζουν πως να δέσουν. Το μαντίλωμα στην Καρπάθικη φορεσιά ακολουθεί τελετουργικά βήματα.

Τη φορεσιά συμπληρώνει μια ποδιά σε διαφορετικό χρώμα από το σακκοφούστανο και είναι πλούσια στολισμένη. Στα πόδια βλέπουμε μαζί με χρωματιστές κάλτσες, τις χειροποίητες και φτιαγμένες από δέρμα παντόφλες διακοσμημένες με κεντήματα.

Τα κοσμήματα δεν μπορούν να λείπουν από την Καρπάθικη φορεσιά, όπως οι βέργες στα αυτιά και αρμαθιές από φλουριά που στολίζουν τον λαιμό.

Παραδοσιακή φορεσιά ΚΑΣΟΥ

Η Κασιώτικη λαϊκή τέχνη που βρισκόταν σε ακμή, αλλά και η τοπική φορεσιά της που είχε τον δικό της ξεχωριστό χαρακτήρα, δείχνουν τις επιδόσεις της Κασιώτισας γυναίκας σε είδη χειροτεχνίας πριν από τον μεγάλο χαλασμό της Κάσου που έγινε το 1824. Ύστερα από την πανωλεθρία και την ερήμωση που γνώρισε το ηρωικό νησί, δεν γνωρίζουμε τίποτα σχετικό με την εξέλιξη της γυναικείας φορεσιάς.

Οι φορεσιές της Κάσου, που διατηρούνται στα παλιά αρχοντικά, δεν έχουν τίποτα από τον λαϊκό χαρακτήρα που συναντάμε στα άλλα νησιά, ούτε στο ύφασμα, ούτε στην κόψη, ούτε σε κεντήματα σχηματοποιημένης μορφής. Οι φορεσιές που διατηρούνται στα παλιά αρχοντικά έχουν επιρροές από μόδες του Παρισιού με μεταξωτά, κλαδωτά και ριγωτά υφάσματα που φορέθηκαν από τις Κασιώτισες.

Συναντάμε δύο είδη φορεσιών, οι οποίες φοριούνται από το τέλος του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού. Πρώτο είδος, η «βέστα», ένα μονοκόμματο φόρεμα αστικού τύπου, το οποίο φόραγαν στην καθημερινή τους ζωή, από βαμβακερό ύφασμα ή από κάποιο άλλο απλό υλικό, διακοσμημένο στο στήθος, τα μανίκια και τον ποδόγυρο με κορδέλες ραμμένες και στενές δαντέλες χειροποίητες. Εσωτερικά φορούσαν μεσοφόρι λίγο κοντύτερο από το φόρεμα, από άσπρο χασέ με κορδέλα ή λάστιχο στη μέση και δαντέλα στο τελείωμα.

Το άλλο είδος φορεσιάς ήταν το «κουμασί», μονοκόμματο κι αυτό σαν τη «βέστα» ή σε δυο κομμάτια σαν σακοφούστανο, αποτελούμενο από το «σάκο» και τη «φούστα». Γι' αυτόν τον τύπο φορεσιάς συνήθιζαν να χρησιμοποιούν πολυτελή υφάσματα από μετάξι και «ταφταδένια» σε ποικίλες αποχρώσεις, μονόχρωμα ή ριγωτά, με ψηλό γιακά διακοσμημένο με δαντέλα, όπως και το μπούστο και ο ποδόγυρος που σκέπαζε το παπούτσι, γι' αυτό οι κοπέλες κρατούσαν τη φούστα τους όταν χόρευαν τον ζερβό, για να μην την πατήσουν. Για τις Κασιώτισες δεν ήταν δύσκολο να προμηθευτούν αυτά τα πολυτελή υφάσματα, καθώς οι άντρες τους που ταξίδευαν τα έφερναν από διάφορες περιοχές της Μεσογείου και κυρίως από την Κωνσταντινούπολη. Με τον ίδιο τρόπο προμηθεύονταν τα κοσμήματα και τα διάφορα είδη στολισμού των φορεσιών.

Ειδικά οι καπετάνισσες, οι λεγόμενες «κυράδες», ξεχώριζαν από τον πλούσιο και πολύτιμο διάκοσμο των φορεσιών τους. Τα μανίκια της φορεσιάς αυτής ήταν φαρδιά κι εσωτερικά φορούσαν άσπρα μεταξωτά υπομάνικα με φαρδιά χειροποίητη δαντέλα (μπιμπίλα), τα λεγόμενα «μανικίτες». Στόλιζαν δε τα μανίκια εξωτερικά με τα «καλκάνια» (κορδέλες). Στο κεφάλι εσωτερικά φόραγαν ένα άσπρο σταμπωτό μαντήλι το «χαβλί» κι εξωτερικά λεπτά μεταξένια σκούρα τσεμπέρια με λεπτοδουλεμένες μπιμπίλες, ρίχνοντας τις άκρες του τσεμπεριού άλλοτε μπροστά και άλλοτε πίσω ελεύθερες.

Το «χαβλί» το φορούσαν στις καθημερινές τους δουλειές. Οι «κυράδες» έκαναν κότσο τα μαλλιά τους και φόραγαν μόνο το σκούρο μεταξωτό τσεμπέρι, έτσι ώστε να φαίνεται ο λαιμός τους και τα σκουλαρίκια τους.

Τα κοσμήματα που συναντάμε στις Κασιωτοπούλες, ανάλογα βέβαια με την οικονομική τους επιφάνεια, είναι: χρυσά βραχιόλια, χρυσά κρεμαστά σκουλαρίκια («καμπάνες»), χρυσά ψιλοδουλεμένα «γιορνταλίκια» του λαιμού («καμπανάκια»), χρυσά περιδέραια («κολλαΐνες»), βενέτικα φλουριά, χρυσές λίρες, μαχμουντιέδες, χρυσοί σκαλιστοί «αμπρακάμοι», «μπετόνια» σφαιρικές χάντρες από τις οποίες κρεμόταν ένα διαμαντένιο εγκόλπιο, χρυσός σταυρός φιλγκράν («μερμί»).

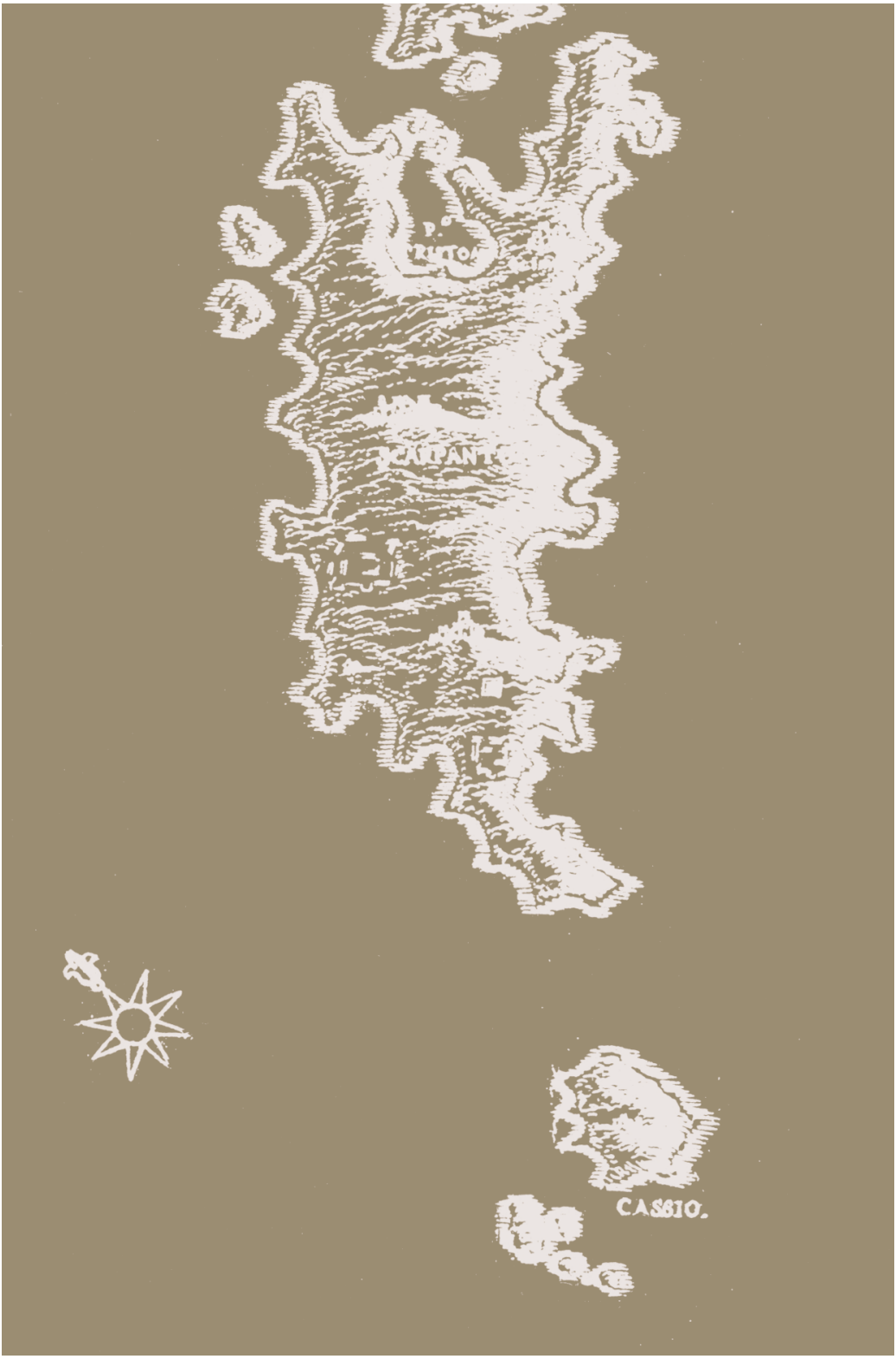
CASSIO.

Νυφική φορεσιά ΚΑΣΤΕΛΟΡΙΖΟΥ

Η γυναικεία φορεσιά του Καστελόριζου είναι μια από τις πιο βαρύτιμες δωδεκανησιακές φορεσιές.

Πρόκειται για τη νυφική φορεσιά της περιοχής, που τη φορούσαν όλες τις μέρες οι παντρεμένες γυναίκες του νησιού. Η φορεσιά των κοριτσιών που δεν είχαν παντρευτεί ήταν απλή, στο πρότυπο της γυναικείας, αλλά με φτηνά υφάσματα και χωρίς στολίδια και αποτελείτο από βαμβακερό πουκάμισο με μανίκια, ένα «κοντοβράτσι», στη μέση ένα φαρδύ βαμβακερό «ζώσμα» και από πάνω ένα βαμβακερό ή μάλλινο κοντό «ζιπούνι». Στη φορεσιά συμπεριλαμβάνεται ένα μάλλινο σάλι, ενώ παπούτσια ή κάλτσες δεν φορούσαν τα κορίτσια.

Η νυφική φορεσιά αποτελείτο από τα ακόλουθα κύρια μέρη.

Το «κοντοβράτσι» είναι μια πλατύτατη βράκα, από άσπρο βαμβακερό ή μεταξωτό ύφασμα. Επάνω φορούσαν αρχικά τα «πεκάμισα», άσπρα μεταξωτά ως τους αστραγάλους, τα οποία έχουν αντικατασταθεί από το άσπρο βαμβακερό και μεταξωτό πεκάμισο, που φτάνει ως το γόνατο. Από πάνω οι γυναίκες φορούσαν ένα δεύτερο αραχνοΰφαντο πεκάμισο από μετάξι. Το καβάδι φοριέται πάνω από τα πεκάμισα και κάτω από το ζεπούνι, το κοντόχι και τη γούνα. Είναι ραμμένο από χρυσοΰφαντη στόφα, ενώ εσωτερικά έχει φόδρα από άσπρο και σταμπωτό βαμβακερό ύφασμα. Επίσης, το καβάδι έχει στενά μανίκια έως τον αγκώνα. Το ζεπούνι είναι από βελούδο ή στόφα και έχει φόδρα από άσπρο και βαμβακερό ύφασμα και όλες οι ραφές του έχουν κεντήματα. Στη μέση έδεναν το «ζώσμα», μια πλατιά ολομέταξη ζώνη με μεταξωτά χρυσά κρόσσια στις άκρες. Το κοντόχι είναι βελούδινο, βυσσινί ή σκούρο γαλάζιο γιλέκο ως τη μέση, με μανίκια ως τους αγκώνες και στολισμένο με γούνα και κεντήματα. Φοριέται πάνω από το καβάδι και το ζεπούνι. Η γούνα, που αντικατέστησε το κοντόχι, είναι ραμμένη από το ίδιο ύφασμα αλλά πιο είναι πιο μακριά. Οι κάλτσες ήταν διπλές βαμβακερές, οι εσωτερικές σε χρώμα γαλάζιο ή κίτρινο και οι εξωτερικές σε άσπρο ή καφέ. Τη φορεσιά συμπληρώνουν οι χαμηλοτάκουνες μυτερές παντόφλες από μαύρο ή κόκκινο βελούδο.

Στον κεφαλόδεσμο συναντάμε το ραξίνι, το μικρό κόκκινο φέσι από τσόχα ή βελούδο με τη χρυσή φούντα, το τοπάζι. Το τσακί ή κασκί μπαίνει γύρω από το ραξίνι, στη βάση του, και είναι μια σκληρή ταινία ντυμένη με μεταξωτό ύφασμα. Το κρέπι είναι μεγάλο κεντημένο μεταξωτό μαντίλι με κρόσια, το οποίο φορούσαν πάνω από το τσάκι και το στερέωναν με μια καρφίτσα.

Στα κοσμήματα συναντάμε τις βούκλες, χρυσές ή ασημένιες πόρπες που κλείνουν τα πεκάμισα. Το κορδόνι είναι μια λουρίδα από πεντόλιρα που καλύπτει το στήθος. Τα σκουλαρίκια αποτελούνται από τρεις χρυσές λίρες, ενώ η καρφίτσα που στερέωνε το κρέπι ήταν και αυτή φτιαγμένη από τρεις χρυσές λίρες. Τέλος, τα βραχιόλια και τα δαχτυλίδια ολοκλήρωναν τη φορεσιά του Καστελόριζου.

Παραδοσιακή φορεσιά ΚΩ

Οι παλιοί καπεταναίοι της Κω έβγαζαν το χρυσάφι με το καντάρι από το εμπόριο στα μακρινά τους ταξίδια, γι' αυτό και διατηρούσαν μεγαλόπρεπα σπίτια με βενετσιάνικα έπιπλα από της Προύσας τις μεταξένιες στόφες και από τα τζοβαϊρικά της Κωνσταντινούπολης.

Οι γυναίκες τους στολίζονταν σαν αληθινές βασίλισσες, ντυμένες με πολύχρωμα και χρυσοκεντημένα υφάσματα ριγωτά ή κλαδωτά, που τη φορεσιά τους συμπλήρωναν βαρύτιμα γουναρικά, όλα φερμένα από την Ευρώπη, καθώς και πολύτιμα κοσμήματα κατάφορτα από διαμάντια και πολύχρωμα πετράδια, μαζί με χρυσά νομίσματα, ντούμπλες, αγιοκωσταντινάτα, μαχμουντιέδες και άλλα ακριβά χρυσαφικά κρεμασμένα στο στήθος. Μέσα σε αυτή την μυριόπλουτη φορεσιά η Κώτισσα νύφη φάνταζε σαν ρήγισσα του μακρινού παραμυθιού, όπως αυτές που ζουν μες στην ονειροφαντασία των ποιητών και των ζωγράφων.

Η φορεσιά αποτελείται από μια μεταξωτή εσωτερική μακριά πουκαμίσα. Τα φαρδομάνικά της είναι στολισμένα, όπως ο λαιμός και το στήθος, από μεταξωτές «μπιμπίλες». Το μακρύ καβάδι, από στόφα μεταξωτή και χρυσοκεντητή, ήταν ανοιχτό μπροστά με μια φαρδιά πολύπτυχη ζώστρα. Από επάνω φοριέται ένα κοντογούνι από διαφορετικό μεταξωτό. Στο κεφάλι στηρίζεται ο «μαχραμάς», μεγάλο νυφιάτικο πέπλο από διάφανο μεταξωτό, τελειωμένο στους γύρους με πλατιές και στενές κεντητές χρυσές γωνίες, γλαστράκια χρυσοκεντημένα και φουντίτσες. Σε όλο το μαντίλι υπάρχουν διάσπαρτες χρυσές βούλες. Ο στολισμός της κεφαλής τελειώνει με δυο σειρές χρυσά φλουριά ραμμένα σε βυσσινί βελούδινη κορδέλα. Στο λαιμό και στο στήθος φοριέται το «γιορτάνι», κόσμημα με πολύχρωμες πέτρες και πολλές αλυσίδες με φλουριά, ή το «πουλδάμι» ή «πουλδούμι», ένα είδος βαρύτιμου κολιέ, που στόλιζε όχι μόνο το λαιμό μα και το μέτωπο των γυναικών. Οι αρχόντισσες της Κω φορούσαν επίσης και τον «στρώπο», ένα άλλο είδος κολιέ, που ήταν ένας κόμπος με πολλά μαργαριτάρια και με κουμπιά διαμαντένια, καθώς και τις «καμπάνες», σκουλαρίκια συνήθως χρυσοσκαλισμένα και στολισμένα με μαργαριτάρια.

CA.° CAVALI
STANXIO
MOLINI
CAPRONE
ARANGIA.
CAPRA.
CA.° CRIO.
LANGO.
P. APODOMIA
ZECHIO
IALI.
P. SOFODINO

Παραδοσιακή φορεσιά ΛΕΙΨΩΝ

Η παραδοσιακή φορεσιά των Λειψών χαρακτηρίζεται από μια ευδιάκριτη κομψότητα μέσα στην απλότητά της.

Η ενδυμασία αποτελείται αρχικά από το «σοφόρι» (μεσοφόρι), από χειροποίητο ύφασμα καθώς και χειροποίητες δαντέλες. Το σοφόρι ντύνει ένα πουκάμισο με ψηλό γιακά, με πιέτες και επάνω στον λαιμό δένεται η λευκή δαντελωτή ποδιά, η οποία έμενε απλή όταν δεν υπήρχαν ντούμπλες και φλουριά να την στολίσουν. Στη συνέχεια φοριέται το «μπορκί» (γιλέκο) που, ανάλογα με την οικονομική κατάσταση της κάθε κοπέλας, ήταν φτιαγμένο από βελούδο ή ύφασμα και σε χρώματα σκούρα, όπως το μαύρο, το μπλε, το άλικο κόκκινο. Η φούστα, που ολοκληρώνει το ντύσιμο, είναι κλαδωτή και ταιριάζει χρωματικά με το μπορκί. Στη μέση έδεναν ένα ζωνάκι, ώστε να κάνουν αυτή την πληθωρική φορεσιά να παίρνει μορφή. Στο κεφάλι έδεναν ένα λευκό και σταμπωτό μαντίλι, το οποίο με την πάροδο του χρόνου αντικαταστάθηκε από χαμηλούς και σφιχτούς κότσους στα μαλλιά.

Παραδοσιακή φορεσιά ΛΕΡΟΥ

Λίγες είναι οι κοπέλες και οι γυναίκες της Λέρου που διατηρούν σαν πολύτιμο κειμήλιο την φορεσιά του τόπου τους. Παρόλα αυτά μπορεί να πει κανείς πως η Λέρικη γυναικεία φορεσιά είναι από τις ωραιότερες της Δωδεκανήσου, λόγω της απλής και κομψόγραμμης φόρμας της.

Αποτελείται από την πουκαμίσα, που είναι ψιλομετάξινη γαρνιρισμένη με μπιμπίλες στο στέρνο και στα φαρδομάνικα και σκεπάζεται από το μεταξωτό ταφταδένιο αντερί, το «καβάδι», ανοιχτό στο πλάι με μακριά πολύ φαρδιά μανίκια. Στο επάνω μέρος ένα τσόχινο χρυσοκέντητο κοντογούνι, ο «λιπαντές», σε οποιοδήποτε χρώμα, αλλά κυρίως μαύρο. Κάτω από το αντερί φαίνονται τα μπατζάκια της βράκας, το «σαλουβάρι» ή «σαραβάλο», ενώ στη μέση δένεται ένας μεγάλος μαχραμάς, ένα ανατολίτικο πολύχρωμο μαντίλι, το λεγόμενο «κωλοζώστης», επειδή έβαζαν μέσα και τους γλουτούς. Στο κεφάλι φοριέται ένα λεπτό σταμπωτό τσεμπέρι, ενώ στο λαιμό πολλά κοσμήματα και στα αυτιά σκουλαρίκια.

PORTO.
LEPIDA.
SCOGLI.

Παραδοσιακή φορεσιά ΝΙΣΥΡΟΥ

Η Νισύρικη γυναικεία φορεσιά είναι από τις γραφικότερες της Δωδεκανήσου. Αν και σήμερα έχει καταργηθεί ουσιαστικά, ο λαός την διατηρεί και την φυλάει, σαν ιερό κειμήλιο, μέσα στις μεγάλες οικογενειακές σεντούκες, μαζί με άλλα παλιά πλουμιστά εργόχειρα και πολύχρωμα υφαντά.

Κεντητές πάντες του τοίχου και λουσάτα σεντόνια, θησαυρούς της παλιάς Νισύρικης χειροτεχνίας κλείνουν τα αρχοντικά τους στις μεγάλες τους κασέλες. Από τοπικά πλουμίδια με ιδιόρρυθμα σχέδια κεντημένα στο σύνολό τους με σταυροβελονιά πάνω στο λεπτό υφαντό πανί, με πολύχρωμες κλωστές και παλιά μετάξια τα λεγόμενα «του ριζαριού». Το κάθε σχέδιο του κεντήματος έχει και την δική του ιδιαίτερη ονομασία, όπως «το παρδαλάκι», «οι κοσκινάδες», «το σακελλάρικο» και «το μακρουλό».

Η φορεσιά της Νισυριάς, που οι κόρες και οι γυναίκες του νησιού την φορούν σε γάμους, σε εθνικές εορτές και πανηγύρια, κατατάσσεται στα «μεγάλα αλλάγια» (τις πιο περίτεχνα πλουμισμένες φορεσιές της Νισύρου)· είναι το ωραιότερο στολίδι που δημιούργησε η τοπική καλαισθησία της γυναικείας αισθητικής, συνδυάζοντας την απλή κλασική γραμμή με την λυγερή χάρη του κορμιού, όπως και την χρωματική εναρμόνισή που συνδέει το ύφασμα με το κέντημα στην συνολική τους σύνθεση.

Αποτελείται από μια μακριά υφαντή λευκή πουκαμίσα, κεντημένη στο γύρο με σταυροβελονιά με ένα «πλουμί» (σχέδιο), το «φεγγαρωτό». Τα φαρδομάνικα στολισμένα με μπλε και μαύρες σειρές, τα «πασίλλοα», και τελειώνουν στην κεντητή «σκαλόπεντρα» (φαρδύ πολύχρωμο κέντημα). Τα πιο απλά κεντήματα στα μανίκια λέγονται «χεράτα». Πάνω από την πουκαμίσα μπαίνει ο «καμουχάς». Κόκκινο ή χρυσαφί μεταξωτό πολύπτυχο φουστάνι, κοντύτερο από την πουκαμίσα, με ίσιο το μπροστινό φύλλο (τα άλλα είναι με πιέτες), με μπούστο, χωρίς μανίκια, ανοιχτό μπροστά. Στη μέση στολίζεται με ασημένια, επίχρυση ή χρυσή ζώνη με εγκράφα πλούσια κατεργασμένη και διακοσμημένη με πολύτιμες ή όχι πέτρες, την «άλυση».

Μέσα από το φουστάνι βάζουν χρυσοκέντητο «σφύωμα» (στηθόπονο, πλαστρόν): είναι το εντυπωσιακό μαύρο στηθόπανο φατθό ή τσόχινο, ολοκέντητο με μετάξι (τουρκομέταξο) ή χρυσή και ασημένια κλωστή. Τα πιο συνηθισμένα σχέδια που έχει είναι το «κυπαρισσάκι», η «γρανιάρα», το «αράπικο», η «σκολόπεντρα», το «γαϊτανάκι», η «μέλισσα» και το «νυφικό».

Στο κεφάλι, στην επίσημη Νισύρικη φορεσιά, οι Νισυριές φορούν την μεταξωτή «κόκχινη» (κόκκινη) «σκούφια» με το χρυσοκέντητο γύρο, που καλύπτει το μισό κεφάλι με ένα ελαφρά στρογγυλεμένο κωνικό σχήμα, το οποίο παίρνει ανάλογα με το «άπλωμα» των μαλλιών. Πάνω από τη «σκούφια», η περίφημη «σκέπη». Στα πόδια φορούν κάλτσες απλές ή κεντητές και «κουντούρες» με φελλό (πασουμάκια μεταξωτά ή από κόκκινο δέρμα). Πίσω από κάθε αυτί και πάνω στη «σκούφια» στερεώνονται με γάντζο οι «βέργες», που είναι τρεις με πέντε ή πολλές φορές και δέκα (ανάλογα με την οικονομική επιφάνεια της οικογένειας), ασημένιοι ή χρυσοί κρίκοι, πάνω στους οποίους είναι «περασμένοι» χρυσοί βώλοι με όμορφα λεπτά σχέδια.

Τέλος, μια αρμαθιά από χρυσά νομίσματα, «τούμπλες» και φλουριά, και ο «λαιμός» (χρυσό περιδέραιο) στολίζουν το στέρνο της Νισυριάς, ολοκληρώνοντας την επίσημη παραδοσιακή φορεσιά της Νισύρου. Αξίζει επίσης να αναφέρουμε τα «λαχούρια», τα οποία οι Νισυριές φορούσαν αντί της «σκέπης» τις λιγότερο επίσημες αργίες, όπως για παράδειγμα κάθε Κυριακή στην εκκλησιά. Τα μεταξωτά αυτά υφάσματα τα φορούσαν στο κεφάλι, σταυρωτά στο λαιμό, με τις άκρες ριγμένες πίσω.

Παραδοσιακή φορεσιά ΠΑΤΜΟΥ

Μια από τις πιο ιδιόρρυθμες δωδεκανησιακές φορεσιές είναι αυτή της Πάτμου, η οποία όμως, όπως και οι περισσότερες, έχει σταματήσει να χρησιμοποιείται στην καθημερινή ζωή εδώ και πάρα πολλά χρόνια.

Το πιο παράξενο εξάρτημά της είναι το κάλυμμα της κεφαλής, το λεγόμενο «πόσι». Πρόκειται για ένα όρθιο υπερύψηλο καπέλο σαν το καλυμμαύκι του παπά, τυλιγμένο με λεπτό σουρωμένο ύφασμα, που καταλήγει αριστερά και δεξιά σε δύο μακριές και φαρδιές λωρίδες, κεντημένες στα άκρα, την «ουρά». Επίσης στο καπέλο καρφώνεται χρυσό κόσμημα με έναν δικέφαλο αετό και το «σεργούνι», ένα κόσμημα συνήθως με πολύτιμες πέτρες και με μαργαριτάρια ή με χρυσοσμαλτομένα κουδουνάκια, που το καρφώνουν μαζί με άλλα μικρότερα στο «πόσι».

Κατάσαρκα φοριέται φαρδομάνικη μεταξωτή πουκαμίσα που είναι γνωστή ως «προυζουκένια» (προυζούκι), με λαιμόκοψη στολισμένη στο στέρνο και στα μανίκια με χρυσό κέντημα. Είναι διακοσμημένη μπροστά στο στέρνο και στις άκριες των μανικιών με χρυσά κεντήματα, τις «ζερβές».

Στο κάτω μέρος της φορεσιάς ντύνονταν με τη «φούστα», ένα φαρδύ φουστάνι μεταξωτό σε διάφορα χρώματα, που στη μέση δενόταν μια χρυσή ζώνη.

Επάνω τοποθετούσαν το «ζιπούνι», μεταξωτό η βελούδινο με χρυσό κέντημα και χαμηλό κούμπωμα, ώστε να φαίνεται το εσωτερικό κέντημα. Τη μεγαλύτερη όμως πολυτέλεια της φορεσιάς αποτελούν τα βαρύτιμα κοσμήματα που υποδηλώνουν και την οικονομική ευμάρεια του νησιού, που εθεωρείτο ένα από τα πλουσιότερα του Αιγαίου.

Στα αυτιά βλέπουμε τις περίφημες «καραβέλες» από χρυσό σμάλτο και πολύτιμους λίθους ή μαργαριτάρια. Στην Πάτμο οι γυναίκες των καπεταναίων στις επίσημες εμφανίσεις τους φορούσαν ένα χαρακτηριστικό κόσμημα, το πολύτιμο χρυσό καράβι, ένδειξη πως δικός τους άνθρωπος ταξιδεύει στις θάλασσες, ενώ βραχιόλια με πόρκες και άλλα κοσμήματα στόλιζαν τα χέρια.

Στο λαιμό και στο στέρνο φορούσαν χρυσό περιδέραιο, ορμαθούς από μαργαριτοφόρα πλέγματα, απ' όπου κρέμονταν διάφορα παλιά χρυσά νομίσματα, ντούμπλες ή ισπανικά και πορτογαλικά τάλιρα ή βενέτικα μεγάλα φλωριά, τα «αμυγδαλάτα», και άλλα διάφορα χρυσά πλέγματα σε πολλές σειρές που σκέπαζαν το στέρνο. Αυτά τα πλέγματα ή κοσμήματα ήταν η λεγόμενη σκάλα από σειρά μαργαριτάρια, που είχαν στη μέση χρυσό σφαιρικό χρυσαφικό, το «μονόκουκο». Ύστερα τα «μονόκουκα συχαντρίκια», ένα περιδέραιο με ψαθωτό πλέγμα, ο «σκόλοπας», μια σειρά μαργαριτάρια με μια χρυσή σφαίρα στη μέση κρεμασμένη, λεγόμενη «μήλον». Ακόμη το χρυσό «αλυσίδι» ή ο «στρεπτός», ο «κάβουρας» γεμάτος μαργαριτάρια και πολύτιμα πετράδια, οι «καμπάνες», τα «αλυσίδια», το «λουλούδι», η «άλυσος» η χρυσή με τα επτά εγκόλπια και τον δικέφαλο αετό ανάμεσα τους κι άλλη μια πιο κάτω, το μαλαματένιο καράβι, το μαλαματένιο «ψαράκι», η «άλυσος» η «μηλάτη», τα «αλυσίδια», τα «φουσκάτα» και τα «φουσκοκάμπανα».

Η φορεσιά ολοκληρώνεται με άσπρες μεταξωτές χρυσοκεντημένες κάλτσες γνωστές ως «κουντούρες μυτάτες».

Γυναικεία φορεσιά ΡΟΔΟΥ

Ως παραδοσιακή φορεσιά της Ρόδου, γνωστή ως «μπονιάτικη φορεσιά», έχει καθιερωθεί η ενδυμασία που προέρχεται από τα χωριά που αγκαλιάζει ο Αττάβυρος, το μεγαλύτερο βουνό της Ρόδου· φορέθηκε κυρίως στην ευρύτερη περιοχή του Αταβύρου και πιο συγκεκριμένα στα χωριά Έμπωνα, Κάστελος (Κρητηνία) και Μανδρικό. Είναι η μοναδική φορεσιά της Ρόδου που άντεξε στον χρόνο, διατηρώντας την αρχική της μορφή, και αποτελεί ανεπίσημα την αντιπροσωπευτική παραδοσιακή φορεσιά της Ρόδου. Οι γυναίκες μεγάλης ηλικίας στα χωριά αυτά τις φορούν μέχρι σήμερα.

Το βασικό κομμάτι της φορεσιάς είναι το πουκάμισο, συναντάται και ως «μαλώλα» (με σούρες στη μέση) ή «γρίσπα» (χωρίς σούρες) και αποτελεί εξέλιξη του βυζαντινού χιτώνα. Είναι λευκό, με άνοιγμα στο στήθος, το οποίο κλείνει με δύο κορδόνια, τα «θηλύκια». Ο τράχηλος είναι διακοσμημένος με κεντιές, τα «στρουφίγγια», που κατέληγαν σε «τσουλιά» με χάντρες. Είναι από βαμβακερό ύφασμα, το οποίο ύφαιναν στη «βουά» (στον αργαλειό) οι ίδιες οι νοικοκυρές. Χρειαζόταν περίπου πέντε μέτρα ύφασμα, που χωριζόταν σε τέσσερα πετσιά (κομμάτια), τα οποία στη συνέχεια ενώνονταν μεταξύ τους με τις «βούγιες» (τις ραφές). Χρειαζόταν ιδιαίτερη δεξιοτεχνία και κεντητική ικανότητα για να γίνουν τα πλουμάκια, δηλαδή τα κεντήματα που στόλιζαν το στήθος, τα μανίκια και τον ποδόγυρο της πουκαμίσας. Το κέντημα, που γινόταν κάθετα στις ραφές του ποδόγυρου και έμοιαζε με μικρό σκίσιμο, λεγόταν «γρίππας». Κάτω απ' το πουκάμισο φόραγαν μακριά βράκα, που έφτανε κάτω από τα γόνατα και μέχρι το ύψος των υποδημάτων, έτσι ώστε να μη μένει κανένα σημείο του σώματος ακάλυπτο.

Πάνω από το πουκάμισο φορούσαν το φουστάνι ή αλλιώς το «ξοφόρι». Το πρώτο γυναικείο ένδυμα από υφαντό, ράσενο ή βαμβακερό πανί, ανάλογα με την εποχή, το έλεγαν «κουφτιανό». Είναι ένα είδος φουστανέλλας, χωρίς μανίκια και με πολλές «δάγκλες» (πτυχές), με «μάεπσι» στη μέση, δηλαδή σούρες, για να μαζεύει το ύφασμα εκτός από το μπροστινό μέρος. Ήταν κοντύτερο από τον εξωτερικό χιτώνα, μελετημένα ώστε να φαίνεται ο διάκοσμος του εσωτερικού ποδόγυρου.

Το κάτω μέρος είναι στολισμένο με σειρές από χρωματιστές κορδέλες, τα «βατάνια» (γαϊτανάκια) με ζιρίττια και με κοπανάκια. Με τον ίδιο τρόπο κοσμείται ο σφιχτός και ανοιχτός μπούστος του φουστανιού, ο οποίος ανασηκώνει ψηλά το γυναικείο στήθος, θυμίζοντας αναπαραστάσεις γυναικών στις αρχαίες μινωικές τοιχογραφίες της Κνωσσού. Το φουστάνι είχε μαύρο χρώμα και έπαιρνε την ονομασία του από την ποιότητα του υφάσματος που ήταν κατασκευασμένο.

Στις μασχάλες υπήρχε ραμμένο σιρίτι, πάντα σε κόκκινη απόχρωση που λεγόταν «μαργέλι». Στη μέση, περίπου στο ύψος των γοφών, φόραγαν το ζωνάρι, που ήταν «ράσενο», δηλαδή μάλλινο υφαντό, διπλοδενόταν και μάζευε ταυτόχρονα και το φουστάνι. Τα νεαρότερα κορίτσια φορούσαν κόκκινο ή βυσσινί χρώμα, ενώ οι μεγαλύτερες σε ηλικία ή οι χηρεμένες γυναίκες μαύρο.

Ο μπούστος της φορεσιάς στολιζόταν με φλουριά, τα οποία ράβονταν κατά αρματιές (ανά δώδεκα), και στο κάτω μέρος τοποθετούσαν το μεγαλύτερο από όλα τα φλουριά, το πεντόλιρο. Ο κεφαλόδεσμος αποτελείται από τη σκούφια και το μαντήλι. Η σκούφια είναι το λευκό εσωτερικό σκουφάκι, από ελαφρύ ύφασμα, που φοριόταν κάτω από το μαντήλι, για να το κρατάει σταθερό και να μη γλιστράει. Το άσπρο σκουφάκι, εκεί όπου εφάρμοζε με το μέτωπο, είχε μια κορδέλα (γαϊτανάκι) στολισμένο με μια σειρά φλουριά. Το μαντήλι, που ονομαζόταν «συμιακό», ήταν ζωγραφισμένο σταμπωτό με έντονα χρώματα, που απεικόνιζε κλαδιά με μεγάλα τριαντάφυλλα και κατέληγε σε μακριά κρόσσια. Το μαύρο μαντήλι με τα κόκκινα τριαντάφυλλα λεγόταν «κλεφτιράτο». Περίτεχνο ήταν και το δέσιμο του μαντηλιού, προσδίδοντας μεγαλοπρέπεια και περηφάνεια στη γυναίκα που το φορούσε. Για το δέσιμο του μαντηλιού χρησιμοποιούσαν ειδικές καρφίτσες με κεφάλι από πορσελάνη σε διάφορα σχήματα, κοκοράκια, πετειναράκια, κουμπάκια. Τα ποδήματα ή «στιβάνια» (υποδήματα) ολοκληρώνουν την παραδοσιακή φορεσιά του Έμπωνα και της Καστέλλου, που ήταν κοινά για άνδρες και γυναίκες και φτιάχνονταν από ειδικούς τεχνίτες-κατασκευαστές. Ήταν μακριές μπότες ως το γόνατο, από τραγίσιο ή κατσικίσιο δέρμα και πολύ χαμηλό τακούνι. Το πάνω μέρος, το «δίπλωμα» ήταν μαύρο, εκτός από τις νυφιάτικες μπότες που τις παράγγελναν άσπρες, και το στόλιζαν από μια σειρά σιδερένιες κάψουλες.

Ανδρική φορεσιά Έμπωνα ΡΟΔΟΥ

Σε όλα τα Δωδεκάνησα, όπως και στα άλλα νησιά του Αιγαίου, η ανδρική παραδοσιακή φορεσιά, που επικρατεί με μικρές παραλλαγές και παρουσιάζει περισσότερη απλότητα σε σύγκριση με τη γυναικεία, είναι η γνωστή «βράκα», χαρακτηριστικό στοιχείο στη νησιωτική Ελλάδα, μαύρη, βαμβακερή και υφαντή.

Στη Ρόδο η «βράκα» (σαλβάρι) είναι μακριά, από μαύρο πανί. Αποτελείται από τη «φούντη» ή «φούντα» και τις «σούφρες» (σούρες) στο πάνω μέρος, όπου περνά η βρακοζώνη. Η βράκα σφίγγεται σε δύο κνήμες λίγο κάτω από τα γόνατα με τους ποδιώνες που έχουν γύρω ένα γαϊτάνι μαύρο ή κόκκινο. Εσωτερικά φοριέται το «σώβρακο» (βράκα) από άσπρο χασέ.

Στο πάνω μέρος της φορεσιάς οι «βρακάδες» ντύνονται με πουκάμισο από κουκούλι ή χασέ μακρυμάνικο με «μανικέτια» ή χωρίς, στολισμένο στο στήθος και το τελείωμα των μανικιών με «μπιμπίλα», από μέσα φοριέται η φανέλα πλεκτή ή παλιό πουκάμισο και έξω από το πουκάμισο βάζουν το «γιλέκι», γιλέκο από μαύρο βελούδο ή χοντρό υφαντό, με κεντήματα στο ίδιο χρώμα, που κλείνει μπροστά με κουμπιά στρογγυλά πάνινα πλεχτά απ' έξω. Πάνω του καρφώνουν την «αλεσίδα» (αλυσίδα) μαλαματένη (χρυσή), που τελειώνει σε χρυσή λίρα η ρολόγι.

Στη μέση τοποθετούν το ζωνάρι, χρωματιστό, που τυλίγεται διπλά, ενώ στο κεφάλι φορούν μαύρο βελουδένιο σκουφί. Στο λαιμό πάνω από το γιλέκο ρίχνουν ένα μαντίλι κόκκινο κλαδωτό, το χειρομάντιλο. Το «χειρομάντιλο» το παίρνουν στο χέρι και το δίνουν να το κρατά η ντάμα όταν χορεύουν σούστα (Ροδίτικος χορός). Στα πόδια φορούν τα «ποδήματα» (υποδήματα, μπότες), τα γνωστά «στιβάνια» τα οποία φτιάχνονταν από μαύρο καλό δέρμα, συνήθως δέρμα τράγου, που φτάνουν λίγο κάτω από τα γόνατα και από μέσα κάλτσες πλεκτές χρωματιστές, που εξέχουν από τα στιβάνια και δένουν με χάρη με καλτσοδέτες πλεχτούς.

Παραδοσιακή φορεσιά ΣΥΜΗΣ
Αμαλία με «τεπελίκι»

Όταν ελευθερώθηκε η Ελλάδα και η πρώτη βασίλισσά της, η Αμαλία, φόρεσε το φέσι, το χρυσοκέντητο βελουδένιο κοντογούνι και την φαρδιά πολύπτυχη φούστα, η μόδα αυτή μεταδόθηκε σε όλες τις ελληνικές πολιτείες. Οι νεότερες Συμιακές άφησαν τις βαριές «γουνελλάτες» φορεσιές και τις αντικατέστησαν με τις «φουστανάτες», μιμούμενες τη βασιλική φορεσιά της Αμαλίας, με μόνη διαφορά ότι δεν έβαζαν το φέσι στο κεφάλι, αλλά ένα λεπτό μεταξωτό τσεμπεράκι πολύχρωμο, στολισμένο με μπιμπίλες, ενώ διατήρησαν τον κλαδωτό πολύπτυχο μποξά, ριγμένο στην πλάτη.

Άλλες πάλι φόρεσαν στο κεφάλι ένα μικρό χρυσοκέντητο «τεπελίκι» με φουντίτσες, τοποθετημένο στραβά προς τα δεξιά και αυτές ονομάστηκαν «Αμαλλιάδες».

Παραδοσιακές φορεσιές ΣΥΜΗΣ (αρχοντική & γουνελλάτη)

Η φορεσιά των γυναικών του νησιού από την εποχή που ο σουλτάνος Σουλεϊμάν κυρίεψε τα Δωδεκάνησα, το 1522, και μαζί με αυτά και την Σύμη, έμοιαζε πολύ με την βυζαντινή.

Εκείνο που έχει μείνει στην τοπική παράδοση είναι πως στα χρόνια της τουρκοκρατίας οι Συμιακές ήταν ντυμένες με τις φορεσιές των γενιτσάρων από εύνοια του σουλτάνου για αυτές. Με το πέρασμα του καιρού αυτή η γενιτσάρικη φορεσιά των γυναικών της Σύμης μεταβλήθηκε σημαντικά. Το άσπρο σαρίκι αντικαταστάθηκε από πολύχρωμα λουλουδωτά μεταξωτά μαντίλια, κατά την παράδοση 42 στον αριθμό, που τα δυο με τρία εξωτερικά μαντήλια ήταν «μπιμπιλωμένα», στολισμένα με μπιμπίλες πλεγμένες από τις γυναίκες και τις κόρες του νησιού. Το κεφάλι παρουσίαζε με όλα αυτά τα μαντήλια, φερμένα από το εξωτερικό, μεγάλο όγκο που τα συγκρατούσαν οι χρυσές βέργες, ένα είδος μεταλλικού καλουπιού σαν περικεφαλαία με αραιές κάθετες και οριζόντιες μπάρες, σύρματα χρυσά, σκέτα ή στολισμένα με μικρά νομίσματα, φλουριά ή «κωσταντινάτα». Τον ογκωδέστατο αυτό στολισμό της κεφαλής, τη λεγόμενη «σκούφια», που αργότερα ο αριθμός των μαντηλιών του λιγόστεψε και έφτασε τα εφτά με δέκα, συμπλήρωνε η φορεσιά της «γουνέλλας», που την αποτελούσαν μια άσπρη μακριά μεταξωτή πουκαμίσα, «μπρουζουκένια» με μπιμπίλες στο στήθος και στα μακριά φαρδομάνικα. Από πάνω έμπαινε η «γουνέλλα», ένα μονοκόμματο φόρεμα χωρίς μανίκια, ή μεταξωτό υφασμένο στις ντόπιες «βούβες», που εμπρός στο στήθος το έκλειναν με τις μεγάλες χρυσοστόλιστες «μπούκλες».

Τελευταίο, έμπαινε το «τσουρδί» ή «τσούρδα», μεταξωτή μεσάτη ζακέτα, συνήθως με ρίγες κόκκινες και άσπρες. Το «τσουρδί», φοδραρισμένο με βάτα και κομμένο «μεσάτο» και με πεταχτά «κλος» στα πλάγια και πίσω, ήταν ολόκληρο γαζωμένο «παπλωματοειδώς». Ένας πολύχρωμος κλαδωτός μποξάς, ριγμένος γύρω από τον λαιμό, έδινε πολύ χάρη στο πρόσωπο, με τα γυριστά «τουλούφια» των μαλλιών πάνω από τα αυτιά, όπου κρέμονταν οι χρυσές «καμπάνες». Άσπρες κάλτσες και μυτερά πασούμια, οι «μαμουτζάδες», ήταν η υπόδηση της «γουνελλάτης» φορεσιάς των γυναικών της Σύμης.

SIMIE.
SCOG: DI S̄.PAVLO

Παραδοσιακή φορεσιά ΤΗΛΟΥ

Η φορεσιά της Τήλου φαίνεται να διατηρεί μερικά στοιχεία από την εποχή της φραγκοκρατίας.

Το κάλυμμα της κεφαλής θυμίζει την τιάρα των καθολικών αρχιερέων, με τη διαφορά ότι, αντί να είναι τρίκοχο, είναι μυτερό. Είναι από κόκκινη τσόχα στολισμένη με χρυσά «σιρίτια». Από πάνω στερεώνεται με χρυσές καρφοβελόνες ένα μικρό πέπλο ή μακριά λεπτή μεταξωτή μπόλια. Στην καθημερινή φορεσιά βάζουν το «τσιππιδομάντιλο» (τσεμπέρι) ή μια μαντίλα κεντημένη στα δύο άκρα.

Η πουκαμίσα της φορεσιάς είναι μακριά από υφαντό καπότο, με πλούσιο γύρο και μακριά φαρδομάνικα. Το πλατύ και πλούσιο σε σχέδια και χρώματα κέντημα, που κοσμεί τον περίγυρό της, ονομάζεται «πλαΐμαλλος» και έχει δώσει το όνομά του στην ομώνυμη πουκαμίσα. Τα πλουμιά των μανικιών ονομάζονται «ραφές» και «λεσιάτα», ενώ τα κεντήματα των ώμων «πουλάκια». Όλα τα πλουμιά είναι κεντημένα με μετάξι της Ανατολής με αποχρώσεις πάντα σε μπλε, κόκκινο, μαύρο και πράσινο. Το πάνω μέρος της πουκαμίσας λέγεται μπουστομάνικο και το κάτω ποδιά.

Πάνω από την πουκαμίσα φοριέται το φουστάνι χωρίς μανίκια, ελαφροκεντημένο στην πλάτη και στο στήθος, κομμένο στη μέση, από άσπρο λεπτό ύφασμα, με πολλούς λεπτούς πλισέδες. Το φουστάνι είναι κοντύτερο από την πουκαμίσα ώστε να φαίνονται τα «κεντίδια».

Το ανοιχτό στήθος σκεπάζεται από την «τραχηλιά», καμωμένη από κόκκινο πυκνοκεντημένο ύφασμα. Στη μέση δένεται μια κόκκινη φαρδιά πλεχτή ζώνη, που κουμπώνει πίσω, η λεγόμενη «ζώνα» ή «τσιμούχα».

Άσπρες κάλτσες και μαύρα υποδήματα, τα «σκουλουκωτά», με διάφορα γαζωτά σχέδια και τρυπίτσες, φοριούνται στα πόδια.

Η Τηλιακιά γυναίκα στολιζόταν με διάφορα κοσμήματα, όπως τις «βέργες» (σκουλαρίκια), τις «δίπλες», τους «αρμαθούς» από χάντρες, φλουριά, αλυσίδια και διάφορα άλλα φλουριά, δίνοντάς τους και ονομασίες όπως «πλατύφαλλος», «καραβάτο», «καστράκι», «κερατάκια».

SCOGLIO.
PISCOPIA.
I.STEFANO.
PORTO.
C.CYCHALO

Παραδοσιακή φορεσιά ΧΑΛΚΗΣ

Από τις παλαιότερες φορεσιές της Χάλκης δυστυχώς δεν έχει διασωθεί καμία. Η ιδιόρρυθμη εκείνη φορεσιά με το «Κοφτιάνο» (υφαντό φόρεμα), τους χρυσοκέντητους «λυπατέδες» (κοντογούνια), τα «φουντουκλιά», δεν υπάρχει πια, παρά μόνο σε μνήμες και σπάνιες φωτογραφικές καταγραφές. Με την πάροδο του χρόνου, οι μόδες του εξωτερικού εξαφάνισαν την τοπική φορεσιά της Χαλκίτισσας γυναίκας. Ήρθαν τα φουστάνια με τις χρυσοκούμπωτες «γιακέτες», οι συνεχόμενες και μακρομάνικες «βέστες» και τέλος ο «τζαρφές», φόρεμα μονοκόμματο σε διάφορα χρώματα, με «ζιπουνάκι» στο πάνω μέρος και κορδέλα πράσινη και κουμπάκια στον ποδόγυρο της. Έτσι, σιγά σιγά έσβησε από τη Χάλκη η πατροπαράδοτη γυναικεία φορεσιά της.

Η φορεσιά που είναι γνωστή σήμερα ως Χαλκίτικη φορεσιά προσεγγίζει περισσότερο τις φορεσιές που απεικονίζονται σε φωτογραφίες του 19ου και 20ού αιώνα. Η φορεσιά αυτή αποτελείται από γυαλιστερό ύφασμα σε διάφορα χρώματα, το πουκάμισο είναι φτιαγμένο από λεπτό άσπρο ύφασμα και με λαιμόκοψη που κουμπώνει πίσω, ενώ δαντέλες στολίζουν τον λαιμό, το στέρνο, καθώς και τα μανίκια.

Η φούστα είναι μακριά με σούρα στη μέση, ενώ η ζακέτα εφαρμοστή με πιέτες πίσω. Μπροστά διακρίνεται ένα μεγάλο άνοιγμα για να φαίνεται το πουκάμισο και κουμπώνει με μια σειρά κουμπιά. Τα μανίκια στους ώμους είναι φαρδιά, φουσκωτά με μικρές πιέτες, οι οποίες στενεύουν προς τα κάτω. Στο κεφάλι φοριέται ο «κουτελίτης» (μικρό μαντίλι) με κρεμαστά φλουριά στο μέτωπο, που έχει διπλή χρήση, από τη μια διακοσμεί το κεφάλι και από την άλλη βοηθάει το άσπρο και σταμπωτό μαντίλι, που τοποθετείται από πάνω, να μη γλιστράει.

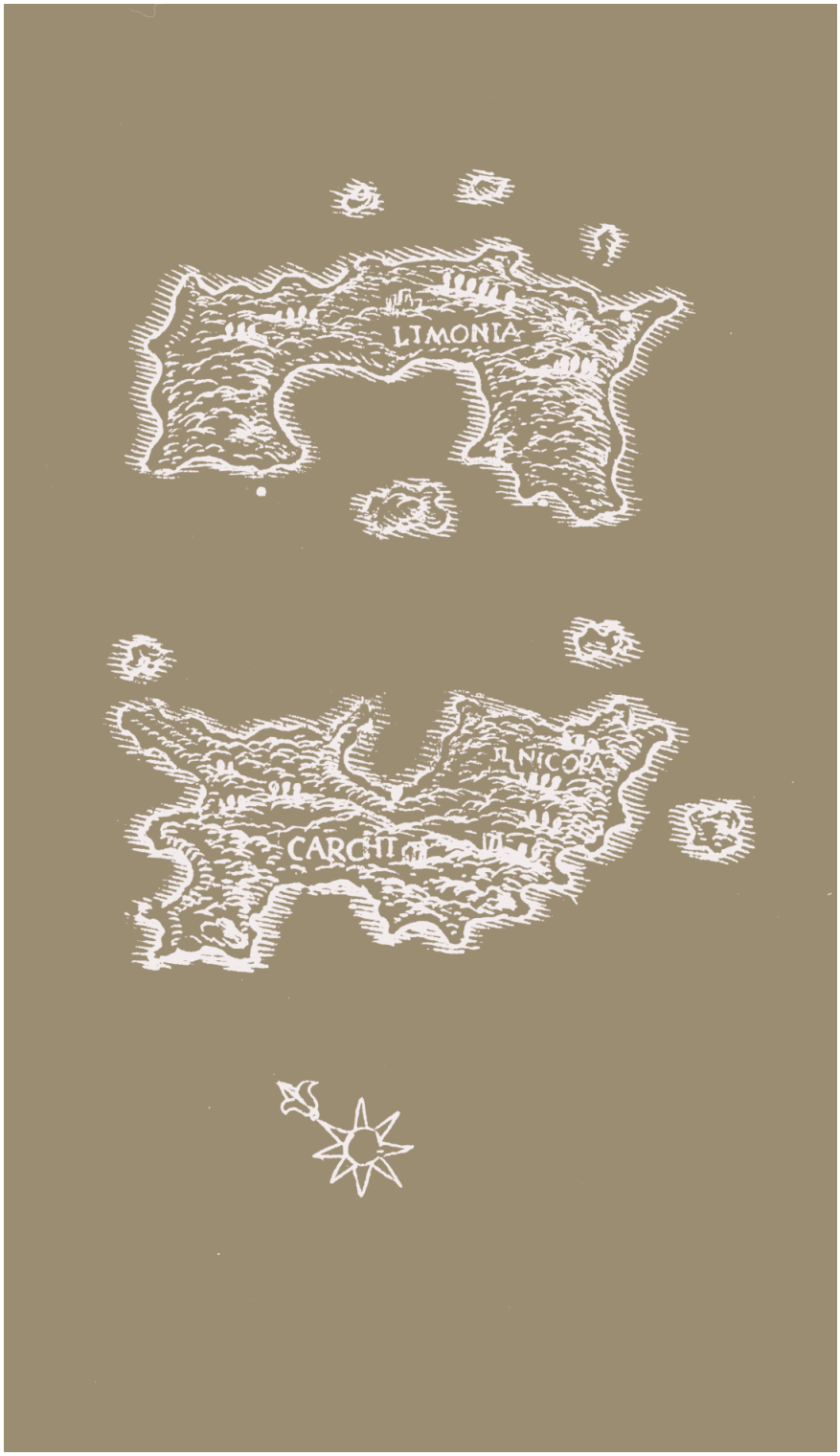
LIMONIA
NICOPA
CARCHI

Η Καλλιόπη Βουτζαλή γεννήθηκε στη Ρόδο και μεγάλωσε στον Πειραιά. Σπούδασε Φωτογραφία και Οπτικοακουστικές Τέχνες στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής.

Το 2010 πραγματοποίησε την πρακτική της άσκηση, για το Υπουργείο Πολιτισμού, στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθήνας. Το 2012 παρουσίασε την πρώτη ατομική της έκθεση «Αναμνήσεις από το μέλλον» στο Μουσείο Νεοελληνικής Τέχνης της Ρόδου. Το 2014 πραγματοποίησε εθελοντική καταγραφή του Ιστορικού Φωτογραφικού Αρχείου Δωδεκανήσου. Τον Μάιο του 2017 ολοκλήρωσε τη δεύτερη ατομική της έκθεση με τίτλο «Things Unsettled» στο Κατάλυμα της Γαλλίας στη Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου, ενώ τον Οκτώβριο του 2018, σε συνεργασία με Ρόδιους καλλιτέχνες, εγκαινιάστηκε η φωτογραφική δουλειά με τίτλο «Tales Unfold». Ήταν μέλος της ελληνικής αποστολής με φωτογραφική συμμετοχή στην πρώτη Biennale Λάρνακας.

Η δουλειά της έχει παρουσιαστεί στο περιοδικό *Φωτογράφος*, με αφιέρωμα και εξώφυλλο τον Ιούλιο-Αύγουστο του 2019, καθώς επίσης έχει δημοσιευτεί στα διεθνή περιοδικά *Vogue.it* και *Lens culture*.

Αυτό το χρονικό διάστημα έχει αναλάβει, σε συνεργασία με την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, ένα φωτογραφικό πρότζεκτ λαογραφικού και ιστορικού ενδιαφέροντος, ενώ συμμετέχει με φωτογραφικά έργα στην ομαδική έκθεση του MOMus με τίτλο «The covid19 Files».

Έργα της έχουν αγοραστεί από το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Θεσσαλονίκης για τη μόνιμη συλλογή του.

Ο ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ «ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ Η ΚΕΝΤΗΜΕΝΗ ΦΟΡΕΣΙΑ» ΜΕ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΑΚΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΦΟΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΟΠΗΣ ΒΟΥΤΖΑΛΗ, ΩΣ ΕΠΕΤΕΙΑΚΗΣ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ, ΣΤΟΝ ΝΟΤΙΟ ΔΙΑΔΡΟΜΟ ΤΗΣ ΑΙΘΟΥΣΑΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ ΣΤΟ ΜΕΓΑΡΟ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΟΝ ΜΑΡΤΙΟ ΤΟΥ 2023, ΓΙΑ ΤΑ 75 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ (1948-2023), ΣΕ ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΚΑΜΗΛΑΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΟΥ ΘΟΔΩΡΗ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗ, ΜΕ ΤΗΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΚΤΥΠΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ ΜΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ PF DIN, ΣΧΕΔΙΑΣΤΗΚΕ ΚΑΙ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ, ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΖΕΥΓΩΛΗ, ΜΕ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΔΙΟ, ΚΑΙ ΕΚΤΥΠΩΘΗΚΕ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΘΗΚΕ ΜΕ ΑΠΟ ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ, ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ ΚΟΙΝΟΥ ΣΕ ΧΑΡΤΙ VELVET 130 ΓΡΑΜΜΑΡΙΩΝ ΤΟΝ ΜΑΪΟ ΤΟΥ 2023 ΣΕ 500 ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΣΤΗΝ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ «ΜΙΚΡΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ» ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ISBN 978-960-560-232-1

9 789605 602321